

Doorsneepremie: géén probleem maar oplossing

De begrippen solidariteit en doorsneepremie krijgen de laatste tijd veel aandacht. Bij al die aandacht wordt regelmatig stevig stelling ingenomen en gaan er soms nogal wat nuances verloren. Ook over de doorsneepremie wordt heel wat beweerd. In dit artikel willen wij proberen enige nuance terug te brengen in de discussies, zónder er een technisch verhaal van te maken.

ADRI JANSEN EN FRANK VERSCHUREN
BEIDEN ACTUARIS EN PARTNER BIJ SPRENKELS & VERSCHUREN

Verder denken wij dat de doorsneepremie eigenlijk geen echte problemen in zich bergt. En voor het geval dat iemand dat wil horen, dragen we een mogelijkheid aan om de verschillen tussen jong en oud kleiner te maken.

Solidariteit

Onmisbare solidariteit

Dit betreft de zogenaamde verzekeringssolidariteit. Bij pensioen gaat het dan om overlijden, langlevens en arbeidsongeschiktheid. Maar ook bij de alledaagse schadeverzekeringen speelt deze vorm van solidariteit. Je betaalt een premie voor de brandverzekering maar vraagt die premie aan het eind van het jaar niet terug als het huis niet afgebrand is. Met die premie ben je dus solidair met de gedupeerde die wél door brand getroffen is. Deze vorm van solidariteit is niet alleen onmisbaar, maar ook rationeel verstandig.

Misbare/overbodige solidariteit

Hier kan gedacht worden aan het betalen van een VUT-premie terwijl je zelf met zekerheid nooit voor een VUT-uitkering in aanmerking komt. Dat is een erg eenzijdige vorm van solidariteit. Als onderdeel van een evenwichtig totaalpakket aan arbeidsvoorwaarden hoeft daar niets mis mee te zijn. Maar technisch gezien is het meer subsidie dan solidariteit.

(Formeel) opgelegde solidariteit

In de pensioenwereld hebben we het bij opgelegde solidariteit over gelijke behandeling van mannen en vrouwen, van samenwonenden en alleenstaanden, van fulltimers en parttimers. Dat lijken allemaal logische zaken, maar tegelijkertijd ligt het er ook wel aan door welke bril je dit beziet. Zo is het volgende voorbeeld actuarieel loepzuiver (onderscheid man/vrouw is significant) maar tegelijkertijd 'maatschappelijk discutabel' (onderscheid man/vrouw is niet wenselijk). Denk hierbij aan uitruil partnerpensioen. Vanuit de verzorgingsgedachte is het eigenlijk vreemd dat je een alleenstaande ook partnerpensioen moet toekennen. Die alleenstaande heeft dat helemaal niet nodig. En als dat (onnodige?) partnerpensioen dan omgeruild wordt voor een extra ouderdagpensioen, dan gebeurt dat tegen een sekseneutrale ruilvoet van bijvoorbeeld 20%. Op basis van de eigen overlevingstafels van mannen en vrouwen zou die ruilvoet voor een vrouw ongeveer 10% zijn en voor een man ongeveer 32%. Het verschil in levensverwachting werkt hier als een wig. Dit is een voorbeeld van éénzijdige solidariteit.

Grijs gebied

Er is uiteraard ook een grijs gebied. In dat gebied wordt veelal aan (onbewuste?) solidariteit gedaan. Maar soms is er aandacht voor zo'n onderwerp en wordt wél onderscheid

Adri Jansen, actuaire
en partner bij Sprenkels
& Verschuren

Leeftijdscriminatie juridische valkuil

Frank Verschuren,
actuaris en partner
bij Sprenkels
& Verschuren

gemaakt. Hierbij kan gedacht worden aan zaken als: hoog/laag inkomen, hoge/lage opleiding, wel/niet roken, links-/rechtshandig, levensstijl of gewicht.

Hier spelen in onze ogen al snel uitvoeringsproblemen als privacy en controleerbaarheid. In dit grijze gebied zijn de meeste hierboven genoemde onderwerpen om die redenen ongeschikt om als onderscheid te dienen.

Jong/oud en de doorsneepremie

Eén onderwerp is hierboven nog niet aan de orde gekomen, terwijl dat maatschappelijk momenteel veel aandacht krijgt: de solidariteit tussen jong en oud. Vaak wordt geconcludeerd dat jongeren teveel betalen en ouderen te weinig. Vanuit actuariële invalshoek plaatsen wij kanttekeningen bij deze vermeende solidariteit.

- Is er bij een doorsneepremie eigenlijk wel sprake van solidariteit of is er gewoonweg sprake van het middelen van de pensioenlast van alle 'goedkope' en 'dure' deelnemers?
- Is dit niet gewoonweg een correcte actuariële waardering? Zou het niet juist fout zijn om het verschil jong/oud weg te poetsen? Jongeren zijn nu eenmaal goedkoper dan ouderen en zitten dus voor een lagere pensioenlast in de doorsneepremie. En 'middelen' is niet zomaar hetzelfde als 'solidariteit'.
- Het is allemaal terug te brengen op interest: geld van een jonge deelnemer kun je nu eenmaal langer beleggen. Moeten we de rekenrente dan maar op 0% zetten? Het onderscheid jong/oud verdwijnt dan, maar de pensioenpremie wordt enorm hoog.

In dit artikel willen we echter niet uitgaan van een puur technische benadering maar stellen we de maatschappelijke discussie bóven de actuariële discussie. De vraag is dan: Kunnen we het onderscheid jong/oud opheffen of kleiner maken? En dan toch

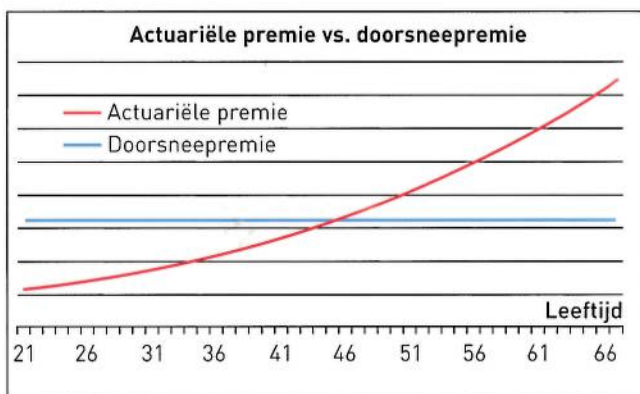
(actuariael) verantwoord bezig zijn?

Ja, dat is mogelijk. Zo kan bijvoorbeeld worden gekozen voor een degressieve pensioenopbouw. Jongere deelnemers bouwen een hoger pensioen op dan oudere deelnemers. Een jongere deelnemer zal dan al heel snel hoger uitkomen dan de fiscaal maximaal toegestane opbouw. Voorts is er de juridische valkuil van leeftijdsdiscriminatie. Deze barrières kunnen mogelijk omzeild worden door te kiezen voor een lagere pensioenopbouw in combinatie met een onvoorwaardelijke indexatie. Dat laatste is voor een jongere deelnemer méér waard dan voor een oudere deelnemer, de waarde van hun pensioenpakket komt dus dichterbij elkaar te liggen.

Verschillen jong/oud verkleinen

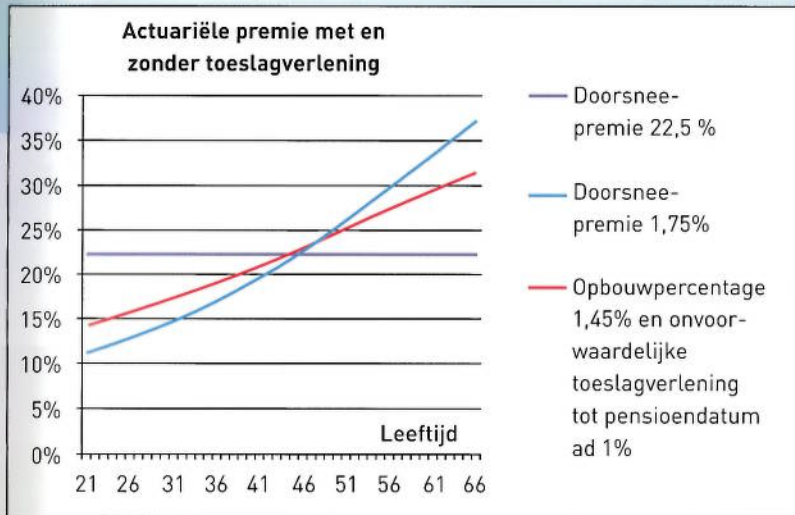
Iedereen kent wel het plaatje in figuur 1 waar de doorsneepremie versus een actuariële premie naast elkaar worden gezet. Tot pakweg een leeftijd van 45 is de doorsneepremie groter dan de actuariële premie en daarna is het beeld precies andersom.

Figuur 1

Zoals hierboven al gezegd: de rentevoet is alles bepalend voor de hellingshoek van de actuariële premie. Bij een rentevoet van nihil liggen beide lijnen zelfs over elkaar!

Een lagere rekenrente leidt tot een hogere pensioenlast (als je de toezegging ongewijzigd laat). Vervolgens neemt de verwachte indexatie toe (als je hetzelfde rendement blijft maken). Het is de vraag of daarmee de discussie opgelost zou zijn. Wij denken van niet, een verwachte indexatie is onzeker. Wanneer we die verwachting inruilen voor een vorm van gedeeltelijke onvoorwaarde-

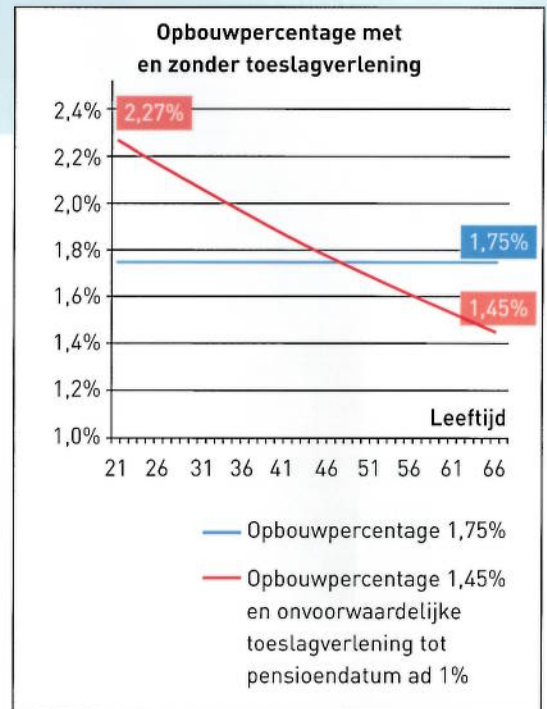

Figuur 2

lijke indexatie liggen de kaarten duidelijker. Zo zouden we in de pensioentoezegging de onvoorwaardelijke indexatie tot de pensioenrichtleeftijd kunnen verdisconteren. Voor iemand van 30 jaar strekt de onvoorwaardelijke indexatie zich dan uit tot de pensioenrichtleeftijd van 67 jaar oftewel over een periode van 37 jaar, terwijl dat voor een 60-jarige slechts zeven jaar zou zijn.

Als bespreekbaar zou worden om die onvoorwaardelijke indexatie hand in hand te laten gaan met een lager opbouwpercentage, wordt het budget (lees: beschikbare doorsneepremie) simpelweg op een andere manier verdeeld over de verschillende leeftijdscohorten. Een groter deel van de doorsneepremie zal bij de jongeren terecht gaan komen. Dit draagt bij aan een nieuw pensioenevenwicht tussen jong en oud. Voor een modelbestand berekenden wij dat een middelloonregeling van 1,75% eenzelfde doorsneepremie vergt als een opbouw van 1,45% in combinatie met 1% onvoorwaardelijke indexatie (tot pensioendatum). In beide gevallen is de doorsneepremie 22,5%. In figuur 2 zijn de actuariële premies van beide scenario's evenals de doorsneepremie van 22,5% opgenomen. Door de onvoorwaardelijke indexatie is de actuariële benodigde premie voor een jonge deelnemer hoger dan voorheen. Het omgekeerde is het geval voor de oudere deelnemers.

Doordat jongere deelnemers meer jaren onvoorwaardelijke toeslagverlening ontvangen, is dit eigenlijk een variant gebaseerd op degressieve opbouw (opbouw die afneemt naarmate de leeftijd toeneemt).

Figuur 3

We kunnen dit als volgt illustreren. In figuur 3 is het opbouwpercentage inclusief toekomstige (onvoorwaardelijke) toeslagverlening ad 1% tot de pensioenrichtleeftijd vertaald in een aangepast opbouwpercentage.

Voor een 21-jarige zal de 1,45% inclusief alle toekomstige toeslagverleningen tot de pensioenrichtleeftijd in feite betekenen dat het opbouwpercentage in dat jaar 2,27% bedraagt. Het jaar daarop is het wederom 1,4%, maar is de periode van toekomstige onvoorwaardelijke toeslagverlening 1 jaar korter, dus wordt 2,27% iets lager. Het laatste jaar wordt er geen onvoorwaardelijke indexatie bijgeschreven en blijft 1,45% daarom ook 1,45%.

Dit laatste is slechts illustratief, want het toezeggen van een degressieve opbouw is niet zonder fiscale en juridische problemen. De toezegging die wij voor ogen hebben, is een voor ieder gelijke opbouw in combinatie met een onvoorwaardelijke indexatie. Het onderscheid tussen jong en oud wordt daarmee niet weggepoetst, maar wel kleiner gemaakt.

Resumé

In dit artikel hebben we geprobeerd een lans te breken voor de vele goede aspecten van het begrip solidariteit en van de doorsneepremie. Tegelijkertijd willen we oog hebben voor actuele maatschappelijke geluiden en laten we zien hoe, met behoud van de huidige systemen, het verschil jong/oud kleiner kan worden gemaakt. ←

Doorsneepremie en solidariteit kunnen hand in hand gaan